ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№4(5)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 520 sahifa,
27-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Формирование здоровьесберегающей образовательной среды в начальной школе в условиях инклюзии 10
Тургунова Нилуфар Абдусаломовна

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tez va aniq hisoblash ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari 16
Dehqonova Maxliyoxon Shuhratjon, Musinjonova Dildoraxon Mahmudjon

Научно-педагогический анализ методов математического моделирования: численные и аналитические подходы в обучении студентов 19
Мусурмонова Маъмура Оман кизи, Жураева Феруза Бахтиёр кизи, Сарсенбаева Мархабо Шадибековна

Inklyuziv ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijtimoiy moslashuvini rivojlantirish texnologiyasi 26
Turdimurodova Muazzam Muzaffarbek qizi

M. Tvenning "Tom Soyerning boshidan kechirganlari" romanida bolalar obrazining tasviri masalasi 29
Sattarov Farrux Nuridinovich

Pedagogik dasturiy vositalar yordamida dars sifatini oshirish 35
D. K. Ibadullayev

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarning kasbga qiziqishlarini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati 41
Isabekova Dilafruz Shermirzayevna

Молодёжь Узбекистана в системе политических процессов 46
Юсупова Элеонора Фердинандовна

Matematika o'qitishda zamonaviy yondashuvlar: vaziyatli tahlil va amaliy samaradorlik 51
Matyaqubova Nazira Hikmat qizi

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida rivojlantirishning metodik modeli 54
Choriyev Olmosbek Baxriddin o'g'li

Fan va tilni integratsiyalashgan holda o'qitish (CLIL) 60
M. D. Boynazarova

Оптимизация показателей сердечного цикла у спортсменов при хроническом физическом перенапряжении посредством фармакологической поддержки 63
Нормуратов Абдулла Саппарович

Chidamlilikka yo'naltirilgan sport turlarida uglevod va energiya almashinuvini farmakologik korreksiyasi 67
Normuratov Abdulla Sapparovich

O'quvchilarga dutor ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari 70
Sa'dullayev Og'abek Abdurashid o'g'li, Nazirullayeva Nodira Akmal qizi

Bolalar musiqa va san'at maktablarida individual va jamoa mashg'ulotlarini tashkil etish mexanizmlari (cholg'u ijrochiligi misolida) 74
Omonova Charos Baxodir qizi

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining o'quv-biluv faoliyatini motivatsiyalashda interfaol metodlardan foydalanish 79
Saidova Zulfizar Norbobo qizi

O'qituvchining kognitiv egizagi (Digital Twin): sun'iy intellekt yordamida individual pedagogik uslubni modellashtirish 83
Kuchkarova Feruza Qambaraliyevna

Abdusamad Boboxo'jayev rahbarligida tarix va arxeologiya institutining rivoji: 1964-yilgi arxiv hujjati misolida 91
Abdullayev Botir Jabbor o'g'li

Maktab o'quvchilarining musiqiy idrokni shakllantirishning ijtimoiy va didaktik zarurati 93
Abdumannan Maxammatov

"Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kalokagatiyani rivojlantirishning KAMOL modeli asosidagi pedagogik texnologiyasi" 97
Abdurahmonova Dilorom Jovliyevna

Morphological Structure and Word Formation of Ecotourism Terminology: A Cross-Linguistic Analysis With Reference to the Uzbek Language........ 104
Absamatova Charos

Fizika fanini otmda o'qitishda masalalar yechishning ilmiy-metodik ahamiyati 107
Akmal Mustafoyev Isaqulovich, Munojat Mustafoyeva Oltibekovna

Kasbiy yo'naltirilgan ingliz tili darslarida metakognitiv strategiyalar asosida akademik nutqni rivojlantirish.. 111
Allamuratov G'ofur Ashurovich

Maktabgacha ta'limda bolalarning mayda qo'l motorikasini rivojlantirish metodikasi 116
Amanova Albina Dexqon qizi

Psychological Approaches in Teaching English in Preschool Education and their Effectiveness 120
Berdiqulova Zamira Albertovna

The Role of Family, Education, and Community Systems in Shaping Individual Psychological Well-Being. 124
Dilbar Abdullayeva Ubaydullayevna, Iroda Panjiyeva Khayitovna

Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati 127
Erboyev Suxrob Abdusalomovich

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari 131
Gulmira Jumanova

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirishda badiiy adabiyotning dolzarbligi 135
Hasanova X. Z.

Gospital ta'lim sharoitida ona tili fanini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi 139
Hikmatov Bobobek Saydulloyevich

ASB bo'lgan bolalarda sensor buzilishlarning kognitiv va ijtimoiy rivojlanishga ta'siri 142
Isaxanova Oybarchin Abduraxim qizi

Maktabgacha ta'limda kommunikativ faoliyat samaradorligining pedagogik mexanizmlari 146
Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna

David haykali ko'z bo'lagining qalamtasvirini bajarish usullari........ 149
Mo'minov Baxtiyor Karamatovich

Ta'limda fanlararo integratsiyadan foydalanishning pedagogik va psixologik asoslari 154
Oblakulova Nodira Abduvali qizi

Ellipslarni tasviriy san'at va muhandislik grafikasida yasash metodikasi........ 160
Sheraliyev Sanjarbek Karimberdiyevich

Kommunikativ strategiyaning yuzaga kelish omillari 170
Normaxmatova Feruza Ruziboyevna

Umumta'lim maktab musiqa madaniyati darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish muammo va yechimlari 174
O'rishboyeva Xumora O'rol qizi

Maktabda jismoniy tarbiya darslarida futbol elementlaridan foydalanib 10-11 yoshli bolalarda tezkor-kuch qobiliyatlarini rivojlantirish uslubiyati 177
Qurbonbayeva Maftuna G'ayrat qizi

Maktabda darsdan tashqari futbol to'garaklarida o'quvchilarning tezkor-kuch qobiliyatlarini takomillashtirish 182
Ro'ziboyeva Fotima Qudrat qizi

Matn ustida ishlash samaradorligini baholash mezonlari 187
Sadarova Nilufar

Neyroestetik stimulning yosh dinamikasidagi roli: kognitiv emotsional sferani qayta tashkil etish mexanizmlari........ 193
Salaxidinova Xolida Xaliljonovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kasbiy ta'limda o'quvchilarning psixologik va axloqiy sifatlari ... 198
Salomov Abdurasul Axmadovich

Funksiyaning hosilasi yordamida o'sish va kamayish oraliqlarini aniqlash metodikasi ... 201
Sherzad Eshjanovich Bekchanov, Shohida Sadullaevna Ziyadullaeva, Abdusalom A. Xudoyberdiev

Bo'lajak tarbiyachilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda psixologik treninglarning nazariy va amaliy asoslari ... 205
Sojida Safarova Saxadin qizi

Destruktiv xulq-atvor psixologik va pedagogik qarovsizlik oqibati sifatida ... 207
Umirzoqova Shodiya Lutfullo qizi

Maktabgacha ta'limda bolalar bilan innovatsion texnologiyalar yordamida ekologik omillarni singdirish ... 210
Xoldorova Mashxura G'ulomovna

Роль антиоксидантной системы в повышении работоспособности спортсменов ... 214
Нурбаев Бахтиёр Ширинович

Shaxs irodaviy sohasini rivojlantirishning psixologik determinantlari ... 217
To'ychiyeva Shoyista Jumabayevna

Ta'lim jarayonida va talabalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati ... 223
X. Xalilova, N. Niyazova

Optimization of Periodontal Disease Treatment Tactics in Patients With Chronic Hepatitis C After Achieving a Sustained Virological Response ... 227
Makhmudova Ugiloy Bakhtiyorovna

Pathogenetic and Clinical Rationale for the Prevention and Management of Periodontal Diseases in Workers Within Dust-Hazardous Environments ... 230
Turumova Marjona Bakhodirovna

Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarining boshqaruv faoliyati va kasbiy madaniyati ... 233
Imamova Nilufar Zabiyxulla qizi, Soloyeva Rayhonoy Ravshanbek qizi

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida integratsiyalashgan ijodiy muhitni tashkil etishning ilmiy-metodologik asoslari ... 236
Sultanov Xaytboy Eraliyevich

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat orqali o'smirlarda huquqbuzarlik profilaktikasining pedagogik asoslari ... 241
Umarov Qobiljon

Maktab o'quvchilari orasida kiberbulling profilaktikasi yo'llari ... 245
Jannazarova Juldizxan Alliyar qizi

Kimyo ta'limi jarayonida kreativ yondashuv asosida kompetensiyaviy yondashuvni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish ... 250
Allaberdiyeva Zebinisobegim Ismoiljon qizi

Universality in Phraseological Units in English, Dutch and Uzbek ... 253
Khaydarova Guzalkhon

Texnologik ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'quv samaradorligiga ta'siri: universitet darajasida istiqbollar ... 256
Musurmonova Ma'mura Oman qizi, Berdiyeva Gulnoza Rizoqulovna

Chet el va mahalliy tajribalarda muhandislik musobaqalari samaradorligi ... 261
N. Nomozova, A. Muxamadiyev

Autizm spektri buzilishlarining klinik-pedagogik xususiyatlari va ularni korreksiyalashning ilmiy asoslari ... 267
Polatova P. M., Polvonova Kishchan Ravshanovna

Tenglamalar ildizlarini aniqlashda vatarlar usuli va python dasturiy modeli ... 272
Rizayeva Bahoroy Jahongir qizi

Algebra fanini o'rganishda talabaning xatolarini tahlil qilish va ularni bartaraf etish usullari ... 277
Zaxiriddinova Shahlo Zahiriddin qizi, Norboyeva E'zoza O'tabek qizi, Oqbutayeva Sumbula Normuhammad qizi

Интегрированный подход как основа развития русской связной речи иноязычных студентов неязыковых специальностей ... 280
Бозорова Хулкар Одинакуловна

Оптимизация трудовых отношений в системе общего среднего образования на основе HR-менеджмента: эмпирический анализ 284
Турикова Лазокат Машрабовна

Pedagoglarning huquqiy maqomi hamda global kompetensiyalar bilan bog'liq muammo va yechimlar 296
Javohir Baxtiyorovich Shukurov

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida og'zaki nutqni rivojlantirishning kommunikativ yondashuv asoslari 305
Holikulova Feruza Xasanovna

Talabalarda internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning agressiv xulq-atvorga ta'siri 309
Tosheva Sayyora Raxmonqulovna

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning nazariy asoslari 314
Nurmatova Iroda Toxtasinovna, Qutlimuratova Dilnoza Oybek qizi

O'quv materiallarini didaktik prinsiplar asosida bayon qilishning nazariy-amaliy asoslari 318
Turdiyeva Navruza Sheraliyevna

Raqamli va globallashgan muhitda maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish 323
Avazova Xidoyat Zafar qizi

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida badiiy asar tahlil qilish kompetensiyasini shakllantirish orqali o'quvchilar nutqini boyitish ("Bog'bon va nihol" rivoyati misolida) 327
Normurodova Nigora Abdusattorovna, Abduxalilova Mohinur To'raqul qizi

Qoraqalpog'iston cho'l yaylovlarining holatiga katta qumsichqonlar ta'sirini baholash 331
Adilbayeva Genjexan

O'zbekiston zaminida uyg'onish - renessans hodisasining yuz berishi: shakllanishi, musulmon va insoniyat dunyosi taraqqiyotidagi o'rni 335
Choriyev Mirjalol Baxtiyor o'g'li

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining ekologik kompetentligini badiiy-loyihaviy faoliyat orqali rivojlantirish metodikasi 340
Istamov Zavqiddin Sa'dulloyevich

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fonetik kompetensiyani rivojlantirish orqali orfografik va orfoepik bilimlarni shakllantirish 344
Mamasidikova Naima Toxirjon qizi

Talabalarning mustaqil o'qish va o'rganish kompetensiyalarini rivojlantirishning metakognitiv aspektlari 348
Mirsobitova Parvina Bahodir qizi

Sun'iy intellekt vositasida talabalarning axloqiy-estetik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari 351
Muminov Zokir Sharop o'g'li

Ta'lim muhitining o'quvchilarning emotsional holatiga ta'siri 354
Nurmatov Nurhayot Nurziyat o'g'li, Otaqurbonbova Nigina Rustam qizi

STEAM yondashuvi asosida o'simliklar fiziologiyasi fanida o'quv mazmunini didaktik qayta tashkil etish xususiyatlari 358
Xoliqulova Gulchehra Alimardon qizi

Особенности развития эмоционального интеллекта у детей дошкольного возраста 363
Мирзаева Наргиза

Inklyuziv ta'limni tashkil etishning pedagogik asoslari 367
Abdanbekova Nilufar Rixsiyevna

O'qituvchining pedagogik mahoratini takomillashtirish va uni rivojlantirish omillari 370
Ismailova Shaira Ferdausovna

Maktab o'quvchilarida o'zini o'zi tarbiyalashni shakllantirishning pedagogik asoslari (8–9-sinflar asosida) 373
Norxo'jayeva Lobar Nuriddin qizi

Inkluziv ta'limda pedagoglarning mahorati va pedagogik innovatsiyalar 378
Raxmonova Gullola Shavkatovna

The Impact of Collaborative Writing Activities on EFL University Students' Essay Writing Skills: A Classroom-Based Study 382
Shovkieva Munisa Shonazar kizi

ChatGPT va generativ AI vositalarining o'quv jarayonidagi didaktik imkoniyatlari.. 386
Sotivoldiyev Shohruhmirzo Abdumalik o'g'li

O'qituvchi shaxsining pedagogik etikasi va kasbiy madaniyati... 390
Sultonova Nargiza Nigmatovna

Raqamli transformatsiya sharoitida talabalarning media savodxonligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari.. 393
Zaxiriddinova Shaxlo, Nurova Manzura, Murodova Fayoza

Talabalar matematik tafakkurini rivojlantirishda analizdan masalalar yechish strategiyalari 397
Zaxiriddinova Shaxlo, Tufliyeva Roziya, Ismatullayev Javohir

Роль социальной компетенции в процессе интенсивного когнитивного развития................................ 402
З. Ф. Азизова

Роль научного знания в повышении качества образования 406
Сагатова Диёра Абдулазиз кизи

Методы использование информационных технологий в научном исследовании качества образования в ВУЗе.. 409
Уразова Марина Батыровна, Туленова Карима Жандаровна, Генжебаева Кундуз Саламат кызи

Академический стресс и формирование механизма "самообвинения" у студентов............................. 412
Хошимова Дилорам Анваровна, Немаджанова Наргиза

OTM, mahalla va oilalarda barqaror ma'naviy-axloqiy muhitni takomillashtirish tizimi 416
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich, Abdilaxatov Zafar Abdigapirovich

O'smirlar deviant xulq-atvori shakllanishida ijtimoiy tarmoqlarga qaramlik bosh omil sifatida....................... 421
Olloberdiyeva Buoysha Baxromjon qizi, Tohirova Go'zaloy Davronbek qizi

Oliy ta'limda tasviriy va amaliy san'at integratsiyasining zamonaviy pedagogik metodlari (Buxoro amaliy san'ati misolida)... 426
Abdullayev Suxrob Sayfullayevich

Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda steam yondashuvining roli 431
Atenov Jandarbek Dayrabay o'g'li

Deviant xulq shakllanishining biopsixologik faktorlari.. 434
Ro'ziqulova Sevinch Ubaydullo qizi, Tohirova Go'zal Davronbek qizi

Эмоциональная устойчивость как психологический фактор развития профессиональной компетентности будущих педагогов 437
Рафиев Фарход Акилович

Pedagog kadrlarni innovatsion faoliyatga tayyorlashni boshqarish tizimini takomillashtirishning metod va mexanizmlari.. 440
Aziboyev Shuhrat Olimovich

Bola nutqi buzilishlarining psixologik sabablari..444
Xadicha Kamalova, Ziyodullo Elov

O'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish orqali tanqidiy fikrlash va mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirish 448
Xolmatova Sabohat Ilhomovna

O'qish savodxonligi darslarida xalqaro baholash tadqiqoti topshiriqlaridan foydalanish 452
Boychayeva Sharifa Saidkulovna

Формирование иноязычной коммуникативной компетенции с помощью задания "диктоглосс" 457
Касымова Феруза Суннатовна

Ta'lim paradigmalarining evolyutsiyasi va zamonaviy tendensiyalari 462
Abdug'aniyeva Shaxzoda Shuxrat qizi

O'qish savodxonligi darslarida badiiy va ilmiy-ommabop matnlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari 466
Ostonova Madina Furqat qizi

Milliy cholg'u sozlar va ularning o'ziga xos xususiyatlari 470
Raimjonov Sunnatulla O'ktamovich

Forsayt pedagogikasi asosida talabalarning kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning amaliy jihatlari...474
Dushaboyeva Dinara Bahrom qizi

Sun'iy intellekt yordamida individual o'qish yo'nalishini yaratish 478
Irgasheva Madina Irgashovna

Ahmad al-Farg'oniyning hayot yo'li va ilm-fanga qo'shgan hissasi 483
Temirov Nabijon Solievich, Mo'sajonova Gulxumor Abduhalim qizi

Data-Driven yondashuv asosida o'quvchilarning jismoniy rivojlanishini monitoring qilish va prognozlash modeli 486
Valiyev Jasurbek Saydullo o'g'li

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim berishga tayyorlash mexanizmlari 490
Axmedova Orzigul Tulqinovna

Mustaqil ish – ta'lim sifatini oshirish mezonidir 497
Erkayev Elmirza Temirovich

Kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabalarda kreativlikni rivojlantirishning psixologik shartlari 502
Qobulov O'mirbek Azamat o'g'li

Kiberbullin onlyn tahdid va uning o'smir xulq-atvoriga ta'siri 508
Saloxiddinova Xumora Mamamrayim qizi, Tohirova Go'zaloy Davronbek qizi

Yosh voleybolchi qizlarning muvozanat saqlash qobiliyatini oshirish 513
Saparboyeva Muhayyo Farhod qizi

Talabalarda kasbiy kreativ kompetensiyalarini shakllantirishni psixologik pedagogik jihatlari 516
Tohirova Go'zaloy Davronbek qizi, Sharipova Feruza Xo'jamurod qizi

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

KIBERBULLIN ONLYN TAHDID VA UNING O'SMIR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI

Saloxiddinova Xumora Mamamrayim qizi
Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
Pedagogika va psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti
Amaliy psixologiya yo'nalishi 4-kurs talabasi
ORCID: 0009-0009-2834-8571

Tohirova Go'zaloy Davronbek qizi
Nizomiy nomidagi O'zMPUniversiteti,
Amaliy psixologiya kafedrasi dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot ishida kiberbulling - onlayn zo'ravonlik va uning o'smirlar xulq-atvoriga ta'siri, yuzaga kelish sabablari hamda unga munosabat bildirish shakllari o'rganilgan. Tadqiqotda zo'ravonlikning kelib chiqish sabablari va omillari, ularning o'smirlar hayotidagi ifodalanish darajasi hamda psixologik salbiy oqibatlari tahlil qilindi. Xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari asosida onlayn zo'ravonlikka nisbatan konstruktiv va destruktiv munosabat shakllari farqlab ko'rsatildi. O'smirlar hayotida uchraydigan turli xil onlayn zo'ravonliklarni yengib o'tish va oldini olish usullari psixologik jihatdan asoslab berildi.

Kalit so'zlar: onlayn zo'ravonlik, virtual tahdidlar, internet xavfsizligi, ijtimoiy tarmoqlar, kiberstalking, raqamli muhit, yoshlar ma'naviyati, konstruktiv va destruktiv munosabat, zo'ravonlik, raqamli savodxonlik.

Abstract: This research examines the causes of cyberbullying-online violence-and its impact on adolescent behavior, as well as the forms of response to it. The study analyzes the causes and factors of violence, the extent of their manifestation in adolescents' lives, and their negative psychological consequences. Based on the scientific views of foreign and local scholars, constructive and destructive attitudes toward online violence are distinguished. Methods for overcoming and preventing various types of online violence encountered in adolescents' lives are psychologically substantiated.

Key words: online violence, virtual threats, internet safety, social networks, cyberstalking, digital environment, youth spirituality, constructive and destructive attitudes, violence, digital literacy.

Аннотация: В данной научной работе изучаются причины кибербуллинга - онлайн-насилия, его влияние на поведение подростков, а также формы реагирования на него. В исследовании анализируются причины и факторы насилия, уровень их проявления в жизни подростков, а также негативные психологические последствия. На основе научных взглядов зарубежных и отечественных учёных выделены конструктивные и деструктивные формы отношения к онлайн-насилию. Психологически обоснованы методы преодоления и предотвращения различных видов онлайн-насилия, проявляющихся в жизни подростков.

Ключевые слова: онлайн-насилие, виртуальные угрозы, безопасность в интернете, социальные сети, киберпреследование, цифровая среда, духовность молодёжи, конструктивные и деструктивные установки, насилие, цифровая грамотность.

KIRISH

Bugungi kunda rivojlanib borayotgan axborot texnologiyalari insonlar hayotini butunlay o'zgartirib yubordi. Axborot texnologiyalari hayotimizga ancha qulayliklarni olib kirib, mushkulimizni oson qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev: -Mana shunday murakkab sharoitda yoshlarimiz sezgir va ogoh bo'lishi, har bir masalada, avvalo, Vatan manfaatlarini o'ylab ish tutishi zarur. Ilm-ma'rifat va kasb-hunarga intilish, oilani muqaddas bilish, ma'naviy poklik, kattalarga hurmat, kichiklarga shafqat, qadriyatlarimizga sadoqat kabi ezgu fazilatlar azaldan xalqimiz, millatimizning qonida bo'lib kelgan. Biz mana shunday bebaho merosimizni nafaqat asrashimiz, balki uni yanada boyitishimiz, kelgusi avlodlarga bezavol yetkazishimiz kerak.Jumladan, axborot texnologiyalar sohasida tadqiqot olib borayotgan olimlarning fikricha, ushbu sohadagi eng asosiy yutuq - masofaning qisqarishidir, ya'ni insonlarning uzog'ini yaqin qilib, bir birlari bilan masofadan turib muloqot qilish imkoniyati yaratilgani. Ammo, shunday ulkan yutuqlar bilan bir qatorda insonlar hayotiga tahdi[1]dlar ham kirib kelmoqda.

1 O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 1997 yil 29 avgust. /"Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori". –T.: "Sharq", 1998.

Xususan, ba‘zi bir shaxslar axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanib, ijtimoiy tarmoqlar orqali insonlarni haqoratlovchi va kamsituvchi fotosuratlarni yoki tahdid qilingan xabarlarni yuborish, ijtimoiy tarmoqlarda ushbu fotosuratlar va videolavhalarni joylashtirish, soxta veb-saytlar yaratish hamda yuborish orqali o‘zlarining yovuz niyatli ishlarini amalga oshiradilar. Ushbu kiberhujumlar ko‘p hollarda yoshlar dunyoqarashiga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi oqibatlarga olib keladi. Bunday xatti-harakatlar tadqiqotchiolimlar tomonidan -kiberbulling hodisasi (keyingi o‘rinlarda - kiberbulling) deb nomlangan.

Kiberbulling (internet orqali ta’qib qilish) XXI asr boshlarida, xususan, 1990-yillarning oxiri va 2000-yillar boshlarida ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlarning ommalashishi bilan birga paydo bo‘ldi. Ushbu hodisa raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida yuzaga kelib, 2000-yillardan boshlab jiddiy ijtimoiy muammoga aylandi XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal sur’atlar bilan rivojlanishi inson hayotining barcha jabhalariga, xususan, ijtimoiy munosabatlarga ham chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda.

G’arb olimlarining fikricha, Internetning paydo bo‘lishi -virtual muloqotoning kelib chiqishiga sabab bo‘ldi va natijada, ko‘pchilik insonlarga yangi ijtimoiy imkoniyatlar ochildi. Jumladan, Internet taqdim etayotgan -anonimlik insonlar uchun turli xil ijtimoiy rollar hamda menlar bilan tajriba o‘tkazish imkoniyatini beradi va bu tajriba ushbu insonga nisbatan jazo qo‘llanilishiga yoki boshqa insonlarning noroziligiga olib kelmaydi.

Bugungi kunda globallashuv tufayli butun dunyo bo‘yicha dolzarb ahamiyat kasb etib borayotgan, bir vaqtning o‘zida virtual makon hamda real makonga daxldor bo‘lgan ijtimoiy, axloqiy, huquqiy muammolardan biri - kibezo‘ravonlik xususan, kiberstalking (kibermakonda taqib) hisoblanadi. Real hayotdagi elementlarning virtual hayotga o‘tish imkoniyati hamisha ijobiy oqibatlarga olib kelmaganidek, kibermakondagi insonlarga nisbatan kibertahdidlarning mavjudligi bugungi kunda asosiy ijtimoiy muammolardan biriga aylanib, falsafiy jihatdan mazkur muammoni tahlil etish dolzarib ahamiyat kasb etib bormoqda.Bugungi kun yoshlar asosan internet, kino, musiqa, moda va boshqa vositalar orqali ommaviy madaniyat ta’siriga duch kelmoqda. Bu madaniyat ko‘pincha hayotga yengil-yelpi qarash, individualizm, ma’naviyatsizlik, zo‘ravonlik va boshqa illatlarni targ‘ib qiladi.

Ma’lumki raqamli inqilob zamonaviy jamiyatning barcha jabhalarini o‘zgartirib yubordi va bugungi kunda internet inson faoliyatining ajralmas qismiga aylandi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi va global tarmoqning kengayishi odamlar uchun yangi imkoniyatlar yaratdi, biroq bu holat shu bilan birga, virtual tahdidlarning paydo bo‘lishiga ham sabab bo‘ldi. Aytish mumkinki, bugungi yoshlar hayotining katta qismi internet muhitida kechayotgani sababli, bu tahdidlar ularning ma’naviyati va tafakkuriga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Virtual tahdidlarning ko‘lami juda keng bo‘lib, ular kiberjinoyatchilik, psixologik manipulyatsiya, dezinformatsiya, shaxsiy ma’lumotlarning o‘g‘irlanishi, radikalizm va ekstremizm targ‘iboti kabi ko‘rinishlarda namoyon bo‘lmoqda. Bugungi kunda ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning dunyoqarashi va tafakkuriga bevosita ta’sir o‘tkazadigan vositaga aylandi.

Shuningdek dezinformatsiya va feyk yangiliklar orqali yolg‘on axborot tarqatish, yosh avlodni real hayotdan uzoqlashtirish va axloqiy qadriyatlarni yemirish xavfi ortib bormoqda.Virtual tahdidlar jamiyatning barcha qatlamlariga, ayniqsa, yosh avlodning ma’naviyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatayotganligi sababli, davlat va jamiyat darajasida axborot xavfsizligini ta’minlash, yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish va ularni zararli virtual tahdidlardan himoya qilishdek muhim strategik masalalar yechimini topish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O‘zbekiston Respublikasining[2] Birinchi Prezidenti I.A.Karimov hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning demokratik taraqqiyot sharoitida tinchlik, barqarorlik, millatlararo hamjihatlikni ta‘minlashda axborot omili, ommaviy axborot vositalarining ahamiyati, demokratlashtirish sharoitida davlat va xalq muloqoti, g‘oyaviy kurash sharoitida davlatning oldida turgan vazifalari haqida yaratilgan konseptual asarlari kiradi. Ushbu asarlar shunisi bilan ahamiyatliki, ular bitiruv malakaviy ishining fundamental-uslubiy asosini tashkil esa, sohaga tegishli qonun hujjatlari, Prezident farmonlari, qarorlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar tadqiqotning me‘yoriy, huquqiy va uslubiy bazasi bo‘lib xizmat qiladi.

Mamlakatimizda yoshlar orasida zamonaviy axborot-kommunikatsiyalarga tobelikni oldini olishnnig falsafiy muammolari O.F.Fayzullayev, M.N.Abdullayeva, R.M.Imomaliyeva, K.J.Tulenova, Z.D.Davronov, E.M.Izzetova, F.Muminov, R.Samarov, S.Otamurodov, V.Qo‘chqorov, B.A.Begalov, va boshqa shu kabi olimlar tomonidan o‘rganilgan.

Kiberbulling rivojlanayotgan texnologiya va ijtimoiy media platformalarida ildiz otgan. Millionlab foydalanuvchilar tomonidan foydalaniladigan ijtimoiy media kanallari kiberbullingning paydo bo‘lish joylari hisoblanadi. Kiberbullingning maqsadi to‘gridan-to‘g‘ri internet foydalanuvchisi, shaxs yoki guruh bo‘lishi mumkin. Biroq,

2 Sh.M.Mirziyoyev “Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” 2017 y 14 yanvar Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017.

kiberbullingning eng xavfli shakli bu bolalarni qo'rqitishdir. Bunday tazyiqlar bolalar rivojlanishida sezilarli salbiy, shuningdek, psixologik va ruhiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu munosabat bilan barcha internet foydalanuvchilari, ayniqsa, ota-onalar kiberbullingga qarshi kurashda yuqori darajada xabardor bo'lishlari muhim ahamiyatga ega.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolaning nazariy asosi eng avvalo, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi qonun, shuningdek, Prezident Shavkat Mirziyoyevning asarlari, nutqlari va strategik qarashlarida ilgari surilgan g'oyalarga tayangan holda shakllantirilgan. Ayniqsa, Prezidentimizning "Yangi O'zbekiston - yangicha dunyoqarash", "Yoshlarsiz kelajak yo'q", "Ma'naviyat - eng katta boylik" degan g'oyalari tadqiqot uchun muhim nazariy yo'nalish bo'lib xizmat qiladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o'zining ko'plab nutqlarida yoshlar ma'naviyatiga jiddiy e'tibor qaratib, quyidagilarni alohida ta'kidlagan: "Biz yoshlarni har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarga ega, yuqori ma'naviyatli insonlar etib tarbiyalashimiz shart. Buning uchun eng avvalo, ularni yot va begona g'oyalardan himoya qilishimiz kerak." Shuningdek, tadqiqotning metodologik asosini quyidagi hujjatlar va nazariy qarashlar tashkil etadi: O'zbekiston Respublikasi "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni - ushbu hujjatda yoshlarning ma'naviy va axloqiy kamoloti, ularni zararli axborotlardan himoya qilish sog'lom turmush tarzini shakllantirish borasida belgilangan prinsiplar asos qilib olingan.

"Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha davlat siyosati konsepsiyasi" - ommaviy madaniyatga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishda bu konsepsiya tadqiqotga asosiy yo'nalish beradi. "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" aynan 4-ustuvor yo'nalish bo'yicha yoshlar bilan ishlashda ma'naviy va tarbiyaviy masalalar yoritilgan bo'lib, bu tadqiqot metodologiyasi uchun muhim asos hisoblanadi.

Shavkat Mirziyoyevning "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston uchun" asari - unda yoshlar tarbiyasi, ma'naviyat va g'oyaviy immunitet masalalari chuqur yoritilgan bo'lib, ilmiy asoslar sifatida xizmat qiladi. "O'zbekiston Respublikasi davlat dasturi doirasida yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi Prezident qarorlari - bu hujjatlar yoshlar bilan ishlashdagi real metodik yondashuvlarni belgilaydi. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi va Yoshlar ishlari agentligi tavsiyalari - tadqiqotning amaliy asoslarini belgilab beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tajriba-sinov ishlari natijalarining ishonchliligini aniqlash maqsadida olingan ma'lumotlar matematik-statistik usullar yordamida qayta ishlanib, tahlil qilindi. Tadqiqot Sergeli tumani 104-maktabning 9 va 10 sinflari orasida olib borildi.

Tadqiqot davomida o'smirlarning kiberbulling va onlayn tahdidlarga duch kelish darajasi, emotsional holati, ijtimoiy faolligi hamda xulq-atvoridagi o'zgarishlar tajriba va nazorat guruhlari kesimida solishtirildi.

Tahlil jarayonida quyidagi statistik ko'rsatkichlardan foydalanildi: arifmetik o'rtacha qiymat (M), o'rtacha kvadratik chetlanish (σ) hamda Styudentning t-mezoni (t-test). Ushbu ko'rsatkichlar yordamida tajriba natijalarining statistik ahamiyatliligi aniqlashtirildi.

Tajriba-sinov ishlari davomida o'smirlarning quyidagi mezonlar bo'yicha holati baholandi:kiberbullingga nisbatan sezuvchanlik darajasi,emotsional barqarorlik,agressiv xulq-atvor ko'rsatkichlari,xavfsiz onlayn muloqot ko'nikmalari.

1-jadval: **Tajriba va nazorat guruhlarida o'smir xulq-atvor ko'rsatkichlarining o'zgarishi**

Guruh	Boshlang'ich holat (M1)	Yakuniy holat (M2)	O'zgarish (ΔM)
Tajriba guruh	48.6	72.4	23.8
Nazorat guruhi	49.1	57.3	8.2

Natijalar shuni ko'rsatadiki, tajriba guruhida o'smirlarning xulq-atvori va psixologik holatida sezilarli ijobiy o'zgarish kuzatilgan. Xususan, ular orasida agressivlik darajasi kamayib, emotsional barqarorlik va xavfsiz onlayn xatti-harakat ko'nikmalari shakllangan. Nazorat guruhida esa o'zgarishlar nisbatan past darajada bo'lgan.tajriba va nazorat guruhlari o'rtasidagi farq statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini ko'rsatadi.

O'tkazilgan matematik-statistik tahlil natijalariga ko'ra, tajriba guruhida amalga oshirilgan kiberbulling va onlayn tahdidlarga qarshi profilaktik hamda pedagogik-psixologik yondashuv o'smirlarning xulq-atvoriga ijobiy ta'sir ko'rsatganligi aniqlandi.

Xususan:

- o'smirlarning emotsional barqarorligi oshdi;
- agressiv xatti-harakatlar kamaydi;
- ijtimoiy moslashuv darajasi yaxshilandi;
- xavfsiz onlayn muloqot ko'nikmalari shakllandi.

Nazorat guruhi bilan taqqoslaganda olingan farqlar statistik jihatdan ishonchli bo'lib, tadqiqotda taklif etilgan yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqotlar[3], nazariy tahlillar va amaliy kuzatishlar asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, kiberbulling va onlayn tahdidlar o'smirlarning xulq-atvoriga hamda ularning psixologik holatiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi raqamli jamiyatda internet o'smirlar hayotining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, u nafaqat axborot manbai, balki ijtimoiylashuv vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq internet vositalaridan nazoratsiz va me'yoridan ortiq foydalanish, shuningdek, salbiy onlayn ta'sirlarga olib kelishi va o'smirlarning ruhiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, internetga tobelik darajasi yuqori bo'lgan o'smirlarda emotsional beqarorlik, xavotir, tajovuzkorlik yoki ijtimoiy chekinish kabi holatlar ko'proq uchraydi. Ayniqsa, kiberbulling holatlariga duch kelgan o'smirlarda o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi, tushkunlik va stress darajasining oshishi kuzatiladi. Shu bilan birga, psixologik himoya mexanizmlarining yetarlicha shakllanmaganligi ularni turli onlayn tahdidlarga nisbatan zaif holatga keltiradi.

Amaliy tajriba natijalari shuni tasdiqlaydki, maxsus ishlab chiqilgan psixoprofilaktika va psixokorreksion trening dasturlari o'smirlarning internetdan foydalanish madaniyatini shakllantirishda samarali hisoblanadi. "Internetga tobemisiz" metodikasi orqali olingan natijalar o'smirlarning internetga qaramlik darajasi kamayganini ko'rsatsa, stressga bardoshlilikni aniqlash metodikasi natijalari ularning emotsional barqarorligi va o'zini boshqarish ko'nikmalari oshganini ko'rsatdi. Bu esa o'smirlarning nafaqat virtual muhitda, balki real hayotdagi muammolarga nisbatan ham bardoshliligini kuchaytiradi.

Shuningdek, o'smirlarning oilaviy muhiti, ota-onalar nazorati, ta'lim muassasasidagi psixologik iqlim va tengdoshlar bilan munosabatlari ham ularning onlayn xulq-atvori va ruhiy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatmay qolmaydi.. Aynan shu omillar o'smirlarning internetdan qanday foydalanishi, kiberbulling holatlariga qanday munosabat bildirishi va stressli vaziyatlar yuzaga kelganda o'zini qanday tutishini belgilaydi.

Xulosa qilib olganda, kiberbulling va onlayn tahdidlarga qarshi kurashishda o'smirlarda sog'lom raqamli xulq-atvorni shakllantirish, ularning psixologik barqarorligini oshirish va internetdan ongli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ta'lim muassasalarida asosan maktablarda mazkur yo'nalishga qaratilgan psixologik treninglar va profilaktik dasturlarni keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

1. O'smirlarning internetdan foydalanish reglamentini me'yorlash va kun tartibini to'g'ri tashkil etish;
2. Ota-onalar va pedagoglar tomonidan nazorat va ular tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish;
3. O'smirlar bilan kiberxavfsizlik va onlayn madaniyatga oid muntazam suhbatlar olib borish va ular haqida batafsil tushuncha berish;
4. Kun davomida psixologik yengillik beruvchi relaksatsion mashqlar va faol dam olish usullaridan foydalanish;
5. Jismoniy mashqlar bilan shug'illanish va faollikni oshirish orqali ruhiy zo'riqishni kamaytirish;
6. Shaxslararo munosabatlarda (Ijtimoiylashuvda) ijobiy va konstruktiv yondashuvni shakllantirish;
7. Kiberbulling holatlarida o'smirlarga psixologik yordam ko'rsatish tizimini yo'lga qo'yish;
8. Ta'lim muassasalarida psixologlar tomonidan profilaktik va korreksion trening mashg'ulotlarini muntazam tashkil etish.

Shu tariqa, mazkur tadqiqot natijalari o'smirlarni onlayn tahdidlardan himoya qilish, ularning ruhiy salomatligini mustahkamlash hamda sog'lom va xavfsiz raqamli muhitni shakllantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

3 Husanov A.M. O'smir o'quvchilarni kiber hujumlardan saqlashda konstruktiv axborotlar-muhim psixologik manba // O 'zMU xabarlari. - Toshkent,

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Patchin D., Hinduya S. Yozilgan narsa qoladi. Qanday qilib Internet aloqasini xavfsiz va qulay qilish kerak. Moskva: Mann, Ivanov va Ferber, 2020.
2. Xlomov K.D., Davydov D.G., Bochaver A.A. Rossiya o'quvchilari tajribasida kiberbulling. Psixologiya va huquq. 2019; T.
3. Karimova R. Zamonaviy o'smirlik davri psixologiyasi. Toshkent: O'zMU, 2020.
4. Volkova E.N., Tsvetkova L.A., Volkova I.V. O'quvchilar zo'ravonligining oldini olish bo'yicha dasturlarni ishlab chiqishning uslubiy asoslari. Sibir psixologik jurnali.
5. arimov E.S. Кибербуллинг замонавий таҳдид //DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN MODERN SCIENCES International scientific-online conference// -Turkiya, 2023.
6. https://gov.uz/yoshlar
7. https://inlibrary.uz/index.php/compute

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.